

Karen Mak
i Dženifer Kaufman

Frojdova ljubavnica

Prevela
Aleksandra Čabraja

■ Laguna ■

Naslov originala

Karen Mack & Jennifer Kaufman
FREUD'S MISTRESS

Copyright © 2013 by Karen Mack and Jennifer Kaufman
All rights reserved.

Translation copyright © 2014 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Posvećeno
Moli Fridrih i Ejmi Ajnhorn

Prvo poglavlje

BEČ, 1895.

S ezona samoubistava je počela.

Sedeći za pisaćim stolom kraj prozora mlada žena umočila je pero u crno mastilo. Pero je škripalo po papiru poput gavranove kandže. Napolju je nebo bilo pepeljastosivo. Od početka novembra bilo je veoma hladno, a komadi leda plutali su po površini Dunava. Uskoro će reka biti sasvim zaleđena, sve do proleća. Koliko prošle nedelje čitala je u časopisu *Salonblat* o jednoj bogatoj mladoj aristokratkinji koja je, u venčanici i sa nevestinskim velom na glavi, na konju skočila sa mosta princa Rudolfa. Prelepa kobila potonula je kao kamen, a ženino telo izbačeno je na obalu, u pokrovu od belog satena.

Nikad nije pomišljala da će do toga doći, ali sad je bila tu, prepuštena na milost i nemilost svoje sestre, koju je molila za pomoć. Završila je pismo u zoru, baš kad su nad gradom odjeknula zvona Katedrale Svetog Stefana. Zatvorila je kovertu i ubacila je u poštansko sanduče ispred svojih vrata. Zauvek će pamtiti taj dan. To je bio početak.

DVA DANA RANIJE

Iako je padala ledena kiša, žena koja je žurila bulevarom nije imala ni kaput ni šešir. U krutom čebetu nosila je zamotuljak

zbog čije je težine teško hodala, gegajući se s noge na nogu. Bičevi vlažne duge kose šibali su je po usnama i očima, a svakih nekoliko minuta bi zastala, prebacila težinu zamotuljka na suprotnu ruku i kuk i slobodnom rukom obrisala ledene kapi s lica.

Prešla je Ringštrase – široku aveniju s drvoredom koja je okruživala Beč – a zatim prošla pored niza ogromnih stambenih zgrada koje su bacale sjajne senke po kaldrmi. Oluja se pojačala i kiša je sve jače lila. Zaslepljena pljuskom, žena je žurila dalje, gazeći po barama u svojim najboljim čizmama, preko trga Švarcenplac, nevidljive granice koja je razdvajala aristokratiju od svih ostalih. Nekoliko stotina metara dalje blistao je red jarko osvetljenih raskošnih kuća.

Pre polaska, u žurbi, nije htela da otrči uz stepenice da uzme vuneni kaput i rukavice i sada je zbog toga gorko žalila. Promrzla je do kostiju. „Baš sam luda“, mislila je. „Uništila sam čizmice.“

Usporila je korak i prošla kroz ukrasnu metalnu kapiju baronesine kuće, zaputivši se ka ulazu za poslugu. Pozvonila je na noćno zvono, a zatim snažno pokucala tiho psujući i cupkajući od nestrpljenja. Otvorite ta prokleta vrata, mislila je. Osetila je tup bol u leđima kad ju je snažan nalet ledenog vetra naterao da naglo udari petama o zemlju. Prebacila je zamotuljak preko ramena, osećajući kako joj prsti trnu kad je ponovo zakucala na vrata.

Kada se noćna služavka konačno pojavila, Mina žurno prolete pored nje. Dobro si se setila, pomislila je, ali je ipak promrmljala „dobro več“ i sišla slabo osvetljenim stepeništem u suteran do kuhinje. Pažljivo je spustila zamotuljak na ležaj pored „Zveri“, ogromne crne kuhinjske peći. Iz ćebadi se pomolilo pospano, krhko dete koje je mirno sedelo dok je Mina gurala ležaj bliže peći, nameštajući tanki madrac na drvenom okviru i smestivši dete ispod sveće što je jedva tinjala na drvenoj polici.

„Frojlanj Bernajs, zovu vas gore. Gospodarica zvoni već sat vremena“, reče sluškinja, nameštajući uštirkanu belu kapicu. „Svi se uznemire kada tako odlutate...“, dodala je, duboko uzdišući i naginjući se da obriše blato sa stepenica. „Rekla sam gospodarici da ste otišli u šetnju, ali mi nije verovala, kazala je da ste sigurno otišli negde drugde...“

„Ako već moraš da znaš, išle smo da isplaknemo grlo džinom. Je li tako, Flora?“

„Jeste, frojlajn“, odgovori Flora sa slabačkim osmehom. „A *onda* smo otišle kod lekara.“

„Dete gori“, reče Mina. „Pokrij se, dušo, ovde je ledeno.“

Odnekud je dopirala promaja zbog koje je Mina žudela za suvom odećom, dok joj je u glavi bubnjalo. Gurnula je ruku u džep suknje i napipala lek upakovan u smeđi papir. Hvala bogu – još je tu.

Ranije tog dana Mina je zatekla Floru mrtvu bolesnu, kako pokušava da obavlja svoje svakodnevne poslove, ali je pritom toliko kašljala da je padala na kolena. Mina je nekoliko puta potopila siroticu u hladnu kupku dok je ona cvilela i štucala, da bi joj ublažila groznicu, ali ništa nije pomagalo. Dete je bilo sasvim klonulo, obrazi su joj goreli od visoke temperature i neprestano se preznojavala. Mina to više nije mogla da gleda. Umotala ju je u čebe i, ne govoreći nikome ništa, odnela devojčicu kod lekara. „Boli me grlo“, rekla je Flora dahćući kad je Mina pozvonila na vrata ordinacije.

„Lekar će ti pomoći“, odgovori joj Mina sa samopouzdanjem koje nije osećala. „Baronesina si šticećenica i veoma važna.“

Na vratima se pojavio stariji gospodin brišući brkove platnenom salvetom. Mina ugleda ženu kako sedi za trpezarijskim stolom na drugom kraju prostorije i oseti miris govedine i vina.

„Her doktore, moja poslodavka baronesa Vulf želi da odmah pregledate ovo dete. Veoma je zabrinuta.“

Doktor je nekoliko trenutaka oklevao, ali se Mina progurala pored njega nabrajajući detetove tegobe – groznicu, kašalj, mučninu, gubitak apetita. Nije bilo razloga da sumnja u njene reči. Čak i bez kaputa i uprkos blatnjavoj odeći, bila je otmena žena – tanana, pravih leđa, čistog lica i sa savršenim izgovorom. Pored toga, bila je i vrlo vešt lažov.

„Da nije možda šarlah?“, upita Mina kad ju je doktor poveo ka svojoj ordinaciji.

„Nespecifična infekcija...“, zaključio je on pošto je pregledao devojčicu. „Neka ostane u krevetu bar mesec dana... Treba menjati posteljinu dva puta nedeljno... tablete za grlo i *Bajerov* heroin* za kašalj...“

* Opijum i njegov aktivni sastojak morfijum od davnina su se koristili u lečenju bolesti. Engleski hemičar C. R. Rajt je 1874. prvi sintetizovao diacetilmorfin, a 1895. taj novi spoj u prostorijama *Bajera* dobija sve više pažnje kao koristan spoj bez negativnog dejstva morfina. Tada Hajnrih Dreser, hemičar zadužen za testiranje efikasnosti i sigurnosti novih lekova, odlučuje da prednost da istraživanju diacetilmorfina umesto aspirinu. Smatrao ga je dobrom alternativom za morfin – sigurnim lekom protiv bolova i za lečenje raznih respiratornih bolesti, bez problema zavisnosti. Osim testiranja na životinjama, navodno ga je testirao sam na sebi i svojim kolegama u *Bajeru*, koji su ovom novom spoju dali ime heroin. Heroin svoj uspeh duguje tadašnjoj velikoj potrebi ne toliko za lekom protiv bolova, koliko za lekom protiv kašlja (tuberkuloza i upala pluća bile su tada smrtonosne bolesti, ali i obična prehlada se smatrala opasnom). Međutim, uskoro je primećeno brzo razvijanje tolerancije a zatim i brojni slučajevi zavisnosti. *Bajer* je počeo da gubi zaradu od heroina, pa je počeo da razvija lek pod komercijalnim imenom aspirin, koji će mu vratiti vodeću poziciju na tržištu lekovima. (Prim. prev.)

Mina je slušala i potvrdno klimala glavom, znajući da je doktorove preporuke nemoguće sprovesti u ovoj kući. U svakom slučaju, kako je, za ime boga, Mina mislila da će se posle ovoga izvući? Njeni dani, noći, čak i nedelje su pripadale baronesi. Od nje se očekivalo da uvek bude na raspolaganju svojoj poslodavki, a kašnjenje je često značilo trenutno otpuštanje.

Misleći o savetima her doktora, Mina položi ruku na Florino vlažno čelo.

„Ne ostavljaj me“, reče devojčica, pomalo zbunjena, promuklim i napregnutim glasom. Bilo joj je deset godina, ali je izgledala kao da ima šest i naslućujući da Mina odlazi, uhvatila joj se za suknju. Mina dade Flori dve kašičice lepljivog slatkastog sirupa i prošaputa joj nešto na uho. Devojčica se spusti na ležaj i okrete se prema zidu.

Služavka je posmatrala Minu kako gura vlažne pramenove kose u pundicu, pažljivo briše krpom pete čizama i bez reči izlazi iz kuhinje. Popela se uskim stepeništem, prošla kroz predvorje sa mermernim podom, a zatim požurila zasvođenim hodnikom osvetljenim uvoznim električnim svetiljkama. Nakratko je zastala ispred grimizne dnevne sobe i duboko udahнула, pa tiho pokucala.

„Izvolite“, začu se nečiji glas.

Baronesino svetilište ličilo je na odaju u kojoj niko ne živi. Raskošne, masivne stolice i sofe presvučene damastom, abažuri od raznobojnog stakla, persijski ćilimi i zbirka porcelanskih figurica među kojima su bili mopsevi, pudle i egzotične ptice. Na stočiću ukrašenom intarzijom stajala je posuda sa ljiljanima, a u uglu, pored prozora, pisaci sto sa srebrnim poslužavnikom punim čajnih kolačića i snežno-belih sendviča. Mina je naizgled bila pribrana, ali joj je lice bilo rumeno, a srce joj je udaralo kao ludo kao da je upravo

razbila skupocenu vazu. Takođe, miris baronesinih kolačića podsetio ju je da čitavog dana u usta nije stavila ni jedan jedini zalogaj.

„Dobro veče, baroneso.“

„Priča se o vama“, odgovori naglo mlada žena napetim i prefinjenim glasom. Sedela je u svojoj otmenoj haljini i proučavala Minu pogledom kojim bi mogla da odere zeca. „Želite li da čujete šta pričaju? Pričaju o vašim osobenostima – o neprestanom čitanju, šetnjama i slično. Stvarima koje me izlažu velikim neprijatnostima. Na koje sam do sada uspevala da ne obraćam pažnju. Kasnite. Gde ste bili?“

„Išla sam u apoteku. Flora je bolesna“, odgovori Mina.

„Mislite da ja to nisam primetila“, reče baronesa pokazujući Mini da sedne pored nje. Mini je suknja još uvek bila vlažna i plašila se da ne isprlja skupocenu tkaninu. Oprezno je sela na ivicu, izvlačeći svileni jastuk i odgurnuvši ga u stranu.

„Nisam ja baš takvo čudovište. Lično sam prošle nedelje rekla kuvarici da maloj svakog dana daje kamfor.“

To bi bilo prvi put da je baronesa čovečno postupila prema njoj, pomisli Mina. Nesrećna Flora dovedena je sa sela da radi kao služavka u velikoj baroknoj kući. Još kad je stigla, devojčica je bila mršava i bleđa, suviše slaba za takav težak posao. Imala je kosu boje slame, oči boje šerija i provodila je veći deo dana u kuhinji, gušeći se od crnih oblaka dima i isparenja. Obavljala je brojne dužnosti, od čišćenja bojlera i kamina, do ribanja posuđa i čišćenja nužnika. Mina ju je često viđala kako se uveče uspavljuje suzama.

„Kamfor tu ne pomaže. Treba joj...“

Baronesa upozoravajuće diže prst, prekinuvši Minu. „Ja ću odlučivati o tome da li mojim sluškinjama trebaju lekovi. A inače, kad me je prošle nedelje bolelo grlo, nisam primetila da ste zbog mene otrčali u apoteku.“

Usledilo je napeto ćutanje, dok je baronesa nameštala jastučiće s resama na svojoj sofi u ampir stilu. „Moram reći da nikad nisam imala sreće s vama. Retko kada zapošljam posluhu iz Drugog distrikta, ali vi ste imali tako dobre preporuke...“

Mina joj nije protivrečila. Nikad nije stanovala u Drugom distriktu, u Leopoldštatu, gde stanuje većina bečkih Jevreja srednje klase, ali je često osećala žaoku antisemitizma. Kad je bila dete, ponekad se svetila deci koja su je zasipala ostraćenim uvredama, a jednog dečaka je udarila tako jako da mu je razbila nos. Međutim, otkad je odrasla, shvatila je da je najbolje ne obraćati pažnju na to, mada bi još uvek osetila jezu duž kičme kad god bi se susrela sa tim.

„Budite sigurni da sam se samo brinula za dete“, odgovori Mina tiho i odlučno.

„Trebalo bi da brinete za svoje zaposlenje. Vi ste družbenica. A koliko znam, niste medicinski obrazovani.“

„Ali jesam. Radila sam kod jednog doktora u Ingoštatu.“

„Kako se zvao?“, upita sumnjičavo baronesa.

„Her doktor Frankenštajn“, odvrati Mina ozbiljno, kao da njen odgovor nije potpuno apsurdan.

Baronesa se na trenutak zagledala u Minu, a zatim se znalčki nasmešila, kao da je shvatila šalu. Ustala je i prišla kaminu, uzimajući svoju korpu s ručnim radom. „Sada se, Mina“, reče ona mirno, „morate izviniti da bismo mogle da nastavimo dalje.“

„Izvinjavam se“, odgovori ona odmah, mada joj reči nisu bile iskrene.

„Prihvatam vaše izvinjenje“, reče baronesa. „U svakom slučaju, devojčica nikada nije ni bila zdrava. Slaba je i jektičava.“

Baronesa se zagleda u ogledalo iznad kamina i dotaknu kosu dignutu u komplikovanu punđu.

„Kako vam se dopada ova frizura? Ista je kao Klarina. Prošle nedelje ju je nosila u carskoj palati.“

„Pristaje vam“, odgovori Mina, posmatrajući smešnu „pompadur“ frizuru i pitajući se da bi li iko na svetu mogao da je gleda i da pritom zadrži ozbiljan izraz lica.

„Dobro, zasad ću je nositi“, reče ona nemarno odmahnuvši rukom i ponovo se smestivši na sofu sa vezom u krilu.

Svetlost je polako bleдела, a soba je tonula u mrak. Prigušeni topot konjskih kopita i kola po kaldrmi probijao se kroz teške, nabrane draperije, a u hodnicima su povremeno odjekivali glasovi posluge. Baronesine glatke bele ruke hitro su letele nad pastoralnom slikom koju je vezla na platnu. Sočne zelene boje, raskošno nebo boje lavande i pastir sa svojim stadom.

Kasnije se Mina popela uz dva niza stepenica do svoje sobe i odmah skinula mokru muslinsku suknju, flanelsku podsuknju i vunene čarape i otkopčala dvadeset dugmadi bele platnene košulje. Već je zaudarala kao pokisli pas. Tesan korset pritiskao joj je rebra i ona odahnu sa olakšanjem skidajući ga i bacajući ga na pod. Mračna soba odgovarala je njenom raspoloženju – zidovi su imali nezdravu zelenkastu boju arsenika. Obukla je spavaćicu i ponela sveću do toaletnog stočića, praćena svojom senkom. Mina zabaci glavu i poče da češlja gustu smeđecrvenkastu kosu, prikupljajući je češljčićima. U mladosti se ponosila svojom kosom, visinom i vitkom građom. Međutim, s godinama taština je nestala. Još uvek je imala lepo lice i izvajan vrat, ali je čak i pri svetlu sveće videla fine bore oko očiju.

Nikada nije ni pomislila da će u ovom trenutku svog života, nadomak tridesete, ćuteći stajati dok je mlada žena, jedva njenih godina, prekoreva, bezmalo dopuštajući da siroto dete crkne kao pas. Mina bi dosad već bila udata kao njena sestra

Marta da je njen život krenuo drugim tokom, da njen otac nije ostao bez novca i pao mrtav na ulici, da joj verenik nije umro. Da nije bilo ovoga, da nije bilo onoga.

Nije vredelo razmišljati o tome. Već godinama se sama izdržavala. Niko od rodbine nije mogao da joj pomogne – Marta je imala sopstvenu sve brojniju porodicu, njen brat Eli se oženio i odselio, te joj nije preostalo ništa drugo sem da bude družbenica ili guvernanta. Morala je sama da se snalazi na ovom svetu, a činilo se da će uskoro opet morati da potraži nov dom.

Ogrnula se šalom preko ramena, obgrlivši se i stiskajući mišice prstima. Bila je umorna i boleo ju je vrat. Izašla je na balkon i kroz prozor se zagledala ka severu.

Prijala bi joj čaša džina, pomislila je, ali se zadovoljila cigaretom. Zapalila je jednu od onih tankih, turskih, koje je čuvala u poslednjoj fioci svog ormara. Kiša se pretvorila u sivkastu izmaglicu, a ona je duboko uvlačila dim.

Često bi kasno uveče, pošto bi završila sve svoje obaveze, Mina čitala sve dok se sveća ne bi sama ugasila u barici loja. Dobar deo plate trošila je na knjige, ali ne na pomodne ljubavne romane koji su opisivali ljubavne doživljaje sluškinja u potkrovlju i pohotne gospodare vatrenog pogleda. Niti na večno dosadne memoare, spomenare koje je ostavljala za dane kad bude obnevidela. Ne, volela je ozbiljne knjige, čitala je *Francusku revoluciju* Tomasa Karlajla, koja je bila bolja od *Istorije normanskog osvajanja* Edvarda Frimana, mada ne i naročito prosvetljujuća. Borila se s napornim odlomcima iz Darwinovog *Porekla vrsta* i delima Heraklita i Parmenida – koja su se bavila suštinskim pitanjima postojanja.

Aristotela je odbacila pošto je otkrila da žene smatra nesavršenošću prirode – *nedovršenim muškarcem*. Tu knjigu je bez žaljenja prodala. Ni Platon nije bio mnogo bolji kada je reč o toj

temi, tvrdeći da su žene manje sposobne od muškaraca. S druge strane, nije mogla da odbaci baš svakog filozofa samo zbog uskogrudih uverenja. Na kraju krajeva, Niče, kojeg je obožavala, posmatrao je žene kao posed... vlasništvo, čija je svrha da služe muškarcu. A Ruso je verovao da je ženina uloga pre svega da muškarcu pruži zadovoljstvo. To je zaista bilo obeshrabrujuće.

Međutim, u književnosti nije bilo ničeg što bi je vređalo. Zapravo, bio je to savršen lek protiv osećanja dosade, straha i usamljenosti. Berala je Šekspirovog *Ričarda Trećeg* i *Henrija Šestog* (Drugi deo – a ne prvi, koji je više ličio na istorijski traktat i bio, po njenom mišljenju, jedna od najslabijih Šekspirovih drama). Da se zabavi, čitala je gotski triler Meri Šeli, *Frankenštajn*, koji je progutala u dahu, od korica do korica. Zatim, tu je bio i avangardni bečki pisac po imenu Šnicler, koji je prestao da se bavi svojom medicinskom praksom da bi pisao drame o aristokratskim junacima i njihovim preljubničkim vezama. Bez ironije, bez moralnog propovedanja, samo iskrena, nepristrasna analiza fenomena strasti. Nikad nije čitala ništa slično. Da bi se uživalo u tome, na njega se, tog Šniclera, trebalo navići – kao na masline, kavijar ili na Klimta.

Ali ovo nije bila noć za utapanje u džinu, duvanu i čitalačkoj maniji. Ispod spavaćice navukla je čizmice, ne trudeći se da zakopča zamornu mnogobrojnu dugmad, i sišla do Florinog klaustrofobičnog kutka. Devojčica je ležala sklupčana na drvenom ležaju, grleći krpenu lutku.

Mina je obično sedela s Florom i pričala joj priče, ali sada to Flora nije želela. Želela je ono što bi želelo svako dete njenih godina. Želela je da se vrati kući i majci. Mina sede pored nje i zagrlji je, a Flora se promeškolji, naslanjajući joj obraz na grudi. Mina joj je nežno milovala kosu i tiho pevušila dok nije primetila kako su Florini kapci zatreperili a zatim se spustili. Odahnula je kada je devojčica konačno zaspala.

Sledećeg jutra baronesa je od svog lekara dobila poruku u kojoj se raspitivao za zdravlje devojčice i objašnjavao joj da se pregledi posle radnog vremena naplaćuju po višoj ceni.

„Otpušteni ste“, rekla je baronesa Mini nabusito se mršteći i skrećući pogled dok joj je govorila da će joj plata biti umanjena. Uobičajena zloba povezana s besnim poslodavcem i sluškinjom koja se ne kaje ovog puta je izostala. Mina je bila pravedno optužena. Nije se usplahireno branila. Ne bi joj ni vredelo da to čini. Pogotovo s obzirom na ono što je potom nameravala da uradi.

Oko sat kasnije, pošto je baronesa izašla, Mina je spakovala svoje stvari i ostavila ih kraj izlaza za posluhu. Zatim je obavestila ostale sluge da su ona i Flora „otpuštene“, te je povela zbunjeno dete na stanicu Vestbanhof. Poslaće Floru kući.

Flora je bila iz jednog malog sela blizu Linca, gde su zime bile duge, a meštani radili razne poslove da bi preživeli – u livnicama gvožđa, rudnicima i fabrikama. Florin život bio je ispunjen nemaštinom i očajem – jedna sestra joj je umrla od difterije ili gripa – brat joj je završio u zatvoru, a niko nije znao gde joj je otac, običan radnik koji davno beše otišao od kuće. Ali je Flora očigledno obožavala majku. „Ima zlatnu kosu“, rekla je Mini jedne noći, „kao vila.“

Mina je obgrlila sićušno devojčicino telo te su stajale zagrljene na peronu, smrzavajući se i gledajući putnike kako se skupljaju kraj kapije – žene u vezenim jaknama sa krznenim kragnama i otmenim putnim torbama, decu ukovrdžane kose u toplim kaputima. Devojčica je sad bila mirna, kao da je osetila olakšanje.

Kada je stigao voz, Mina i Flora su prošle pored nosača u uniformama koji su stajali pored privatnih vagona prve klase sa otmenim kabinama i električnim osvetljenjem. Pomogla je devojčici da se smesti u kabinu treće klase, gde je sela na

tvrdi drvenu klupu između dve gospođe, od kojih je jedna na krilu držala uspavano dete.

„Ne vraćaj se“, poželela je Mina da joj kaže dok je ljubila Florin topli obraz i gurala nekoliko kruna gospođi u ruku, zamolivši je da dete otprati do kuće. Ali je znala da će Floru već za nekoliko meseci poslati na drugi posao. Takva joj je bila sudbina. Minu obuze duboka čežnja i tuga. Želela je da barem veruje kako je spasla Floru.

Stojeći sama na praznom peronu posmatrala je kako se voz polako udaljava i konačno shvatila bezizlaznost svog položaja. Bila je sigurna da od baronese neće dobiti preporuku. Imala je vrlo malo novca i nimalo nade da će naći nov posao. Zaustavila je omnibus kojim se vozila kaldrmisanim ulicama punim gužve, trudeći se da savlada paniku koja ju je polako obuzimala. Činilo joj se da nikad neće naći dobar posao. Iscrpljivao ju je napor da održi u sebi uverenje da je samo na korak od sreće.

Uzela je sobu u skromnom pansionu kraj Dunava, ali nije mogla da zaspi. Dok su sati prolazili, dremala je, čitala, hodala po sobi. Sat je glasno kucao na komodi kada je konačno sela da napiše pismo sestri, zadenuvši iza ušiju raspuštenu kosu koja joj je padala po ramenima. Nije imala više kome drugom da se obrati. Čak ni majci, koja je jedva sastavljala kraj s krajem od svoje udovičke penzije. Suočavala se sa još jednim neuspehom.

Bila je otpuštena već nekoliko puta do tada, a još više puta je davala otkaz. Prilikom svakog poraza Mina je tvrdila da je sve u redu, da uživa u svojoj samostalnosti, slobodi, vremenu koje je provodila u kafeu čitajući i razgovarajući. I prilikom svakog poraza njena sestra bi je saosećajno tapšala po ruci.

„Jadna Mina. Znaš i sama da nikada nećeš imati mira dokle god radiš za te ljude...“

Želela je da se okupa i presvuče, ali joj je prtljag još uvek bio u baronesinoj kući – do tada već verovatno izbačen na ulicu. Čim ujutru dođe dnevni portir, poslaće po svoje stvari. Završila je pismo sestri i zapečatila kovertu. Marta je godinama nagoveštavala da njen muž Sigmund ne bi mogao da hrani još jedna usta. Sada se, po rečima njene sestre, stanje promenilo. Njegova lekarska ordinacija je napredovala. Imao je više pacijenata. Dobili su šesto dete. Matilda, Martin, Oliver, Ernst, Sofija i sada Ana. Možda im je Mina potrebna.

Nadala se da Sigmund neće imati ništa protiv. Njihov odnos je oduvek bio srdačan. Ne, više nego srdačan. U poslednjih nekoliko godina vodili su živu prepisku o temama koje su ih oboje zanimale: politici, književnosti, njegovom naučnom radu.

Mina sklopi oči i zamisli Martu kako otvara pismo i odmah šalje po nju. Zadržala je tu sliku u mislima. Ona, koja nikad nije zavisila od rodbine, sada je osetila ogromno olakšanje nemoći.